

INHOUD HANDLEIDING BEGRIJPEND LEZEN GROEP 5

INLEIDING

- Actief Leren Lezen
- Begrijpend lezen groep 5

ALGEMENE INSTRUCTIE

- Algemene instructie van een les
- Nabespreken werkboekvragen
- Modellen
- Differentiëren
- Woordenschat uitbreiden

INSTRUCTIE PER LES

- Instructie per les

OEFENTOETSEN

- Inleiding oefentoetsen
- Normering
- Overzicht van de toetsen
- Antwoorden bij de toetsen
- Scoreblad groep toetsen
- Kopieerbladen toetsen

MR072201

© Kluitman Educatief B.V.

Omslag: Petra Gerritsen

Alle rechten voorbehouden, inclusief het recht van reproductie
in zijn geheel of in gedeelten, in welke vorm dan ook.

www.actieflerenlezen.nl

TABBLAD

INLEIDING

Actief Leren Lezen

Actief Leren Lezen is een leesmethode voor groep 3, 4 en 5. De methode is ontstaan vanuit de praktijk van het leesonderwijs. Het initiatief voor de leesmethode is genomen door leerkrachten die behoefte hadden aan een methode waarmee leerlingen leren lezen zonder afleiding en met het gebruik van rijke, leuke en interessante teksten.

Bij Actief Leren Lezen (ALL) draait het om leesplezier. De lesboeken van Actief Leren Lezen staan vol met teksten die de moeite waard zijn om te lezen. Ze zijn grappig, spannend, interessant of verbazend.

Doel

Het doel van de methode ALL is dat leerlingen met begrip en plezier goed leren lezen.

Missie

Wij vinden het heel belangrijk dat álle leerlingen ontdekken hoeveel plezier je aan lezen kunt beleven. Onze missie is dat leerlingen in alle rust leren lezen en dat er een wereld voor hen opengaat. Een wereld van woorden, zinnen, verhalen en vooral heel veel leesplezier!

Methode

ALL voor groep 5 bestaat uit de volgende modules:

- Technisch lezen
- Begrijpend lezen
- Boekenkast (in te zetten bij zowel begrijpend lezen als technisch lezen)

De rol van de leerkracht

Actief Leren Lezen verwacht een actieve rol van de leerkracht. Dit houdt in dat je als leerkracht de methode op zo'n manier inzet dat deze aansluit bij de leerbehoefte van je leerlingen. Onze methode biedt hiervoor voldoende houvast en geeft suggesties voor werkvormen die aansluiten bij leerlingen van verschillende niveaus.

Een taalrijke leeromgeving met Actief Leren Lezen

De modules van ALL zijn nauw met elkaar verweven en dragen bij aan een taalrijke leeromgeving. ALL biedt gelegenheid om dagelijks (samen) te lezen en te praten en schrijven over teksten. Daarnaast kun je met de boekenkast van ALL ook boekpromoties, boekgesprekken en leesgesprekken houden (deze laatste helpen je ontdekken hoe een leerling een tekst 'aanpakt'). Integreer de taal- en leesvaardigheden zoals je die met de modules van ALL aanleert ook in de teksten die aan bod komen tijdens de zaakvakken, bijvoorbeeld door te modelen om tot tekstbegrip te komen.

Lees meer over de onderbouwing van onze methode en onze andere materialen op onze website www.actieflerenlezen.nl.

Begrijpend lezen groep 5

Lesblokken met thema's

De lessen van Begrijpend lezen groep 5 vormen een doorgaande lijn met de lessen van groep 4. Maar de opzet is anders: de lessen van groep 5 zijn opgedeeld in lesblokken, die steeds drie verschillende tekstsoorten over eenzelfde thema bevatten. Hierdoor leren leerlingen op verschillende manieren en met meer diepgang teksten begrijpen.

Doel

Het hoofddoel is altijd dat de leerlingen de aangeboden teksten begrijpen en ervan genieten, zodat ze met plezier lezen. Aan het eind van groep 5 kunnen leerlingen verschillende tekstsoorten lezen, daarover denken en praten met anderen aan de hand van tekstgerichte opdrachten. Deze teksten sluiten qua onderwerp, leesniveau, informatiedichtheid, structuur en stijl aan bij leerlingen in groep 5.

Leerdoelen

In groep 5 werken de leerlingen aan de volgende leerdoelen.

De leerling herkent verschillende tekstsoorten en hun kenmerken.

- De leerling herkent: structuur en tijdsopvolging in de tekst, tussenkopjes en alinea's, veel voorkomende onderwerpen (bijvoorbeeld avonturen) en tekstsoorten.

De leerling begrijpt het doel van de tekst.

- De leerling herkent feiten en meningen in teksten.
- De leerling herkent meningen die afwijken van de eigen mening.
- De leerling herkent verschillende emoties in een verhaal en kan de boodschap uit het verhaal halen.

De leerling onderscheidt hoofd- en bijfiguren en kan de relaties ertussen aangeven.

De leerling vat een tekst samen.

De leerling deelt zijn/haar eigen kennis over het onderwerp.

De leerling geeft zijn/haar mening in gesprek (met medeleerlingen) over een tekst en kan deze globaal toelichten.

De leerling legt relaties tussen een tekst en de werkelijkheid.

De leerling kan zoekend en selectief teksten lezen om bepaalde informatie te vinden.

De leerling gebruikt leesstrategieën en reflecteert hierop.

- De leerling weet wat te doen bij een moeilijk woord of moeilijke zin.
- De leerling koppelt verwijswoorden aan antecedenten ('ze' verwijst bijvoorbeeld naar 'de mensen').
- De leerling herkent en begrijpt signaalwoorden die een tegenstelling aangeven.
- De leerling voorspelt hoe een tekst verder gaat.

Hoe werk je met de leerdoelen?

Alle leerdoelen hangen met elkaar samen en komen automatisch aan bod tijdens de lessen begrijpend lezen, door onderstaande activiteiten.

- (Samen) lezen van de teksten.
- Nadenken en praten over de teksten.
- Maken en nabespreken van de (werkboek)vragen.

Aandachtspunten voor het werken aan de leerdoelen:

- Volg bij het behandelen van de tekst en de werkboekvragen de Algemene instructie (zie het hoofdstuk Algemene instructie van een les achter het tabblad 'Algemene instructie').
- Geef instructie door middel van modellen (zie hoofdstuk Modellen op pagina 13-14 achter het tabblad 'Algemene instructie').
- Geef alle leerlingen instructie op hun eigen niveau door te differentiëren (zie hoofdstuk Differentiëren op pagina 15-16 achter het tabblad 'Algemene instructie').

Extra: speerpunten

Af en toe staat bij een les een speerpunt. Het speerpunt is altijd gebaseerd op een van de hierboven genoemde leerdoelen. Je kunt het speerpunt van de les voorafgaand aan die les delen met de leerlingen. Met dit speerpunt in gedachten kunnen de leerlingen gericht en bewust met de tekst en de werkboekvragen aan de slag gaan.

VOORBEELD

SPEERPUNT

In deze les vind je de belangrijkste informatie over het leven van Vincent van Gogh.

Materialen

Bij Begrijpend lezen groep 5 maak je gebruik van de volgende materialen.

Voor elke leerling

- Lesboek (54 teksten)
- Werkboek 1 en 2

Voor de leerkracht

- Handleiding Begrijpend lezen groep 5 (inclusief oefentoetsen)

Voor de groep

- Boekenkast met 60 leesboeken op verschillende leesniveaus

Planning

Je geeft twee lessen Begrijpend lezen per week. Elke les duurt 60 minuten en tijdens elke les is een kwartier vrijgemaakt voor vrij lezen. Je kunt de lessen Begrijpend lezen eventueel ook opdelen in twee lesmomenten van een half uur.

Het lesboek

In totaal zijn er 72 lessen Begrijpend lezen. In het lesboek staan 54 teksten: 18 lesblokken met drie teksten. De drie teksten van een lesblok bestaan steeds uit verschillende tekstsoorten. Thematisch passen ze bij elkaar, dus ze gaan over hetzelfde onderwerp of dezelfde situatie, bijvoorbeeld een bruiloft, schoolreisje of de ruimte.

In de eerste drie lessen worden de eerste, de tweede en derde tekst behandeld. Elke vierde les van het lesblok is een afsluitende les met alleen werkboekvragen. Deze les gaat over de drie voorgaande teksten.

Voorbeeld van een lesblok

Lesblok – Thema: Het schoolreisje (les 10 t/m 12)		
	Titel tekst	Tekstsoort
1/4	Het Klimbos (les 10)	Website-tekst
2/4	Wie heeft er een leuk idee? (les 11)	Toneeltekst
3/4	Op schoolreisje met de bus (les 12)	Verhaal
4/4	<i>Afsluitende les over de teksten van les 10 t/m 12 (geen tekst)</i>	<i>Drie voorgaande teksten</i>

Er is een gevarieerd aanbod aan teksten. Behalve verhalen zijn er bijvoorbeeld ook informatieve teksten, krantenartikelen, instructieve teksten, gedichten, interviews, advertenties en strips opgenomen. De regels van de tekst zijn indien mogelijk genummerd. Op die manier kun je gemakkelijk verwijzen naar specifieke delen in de tekst.

Technisch leesniveau

De teksten in het lesboek Begrijpend lezen zijn zo geschreven dat ze passen bij het leesniveau van leerlingen in groep 5. Er wordt afgewisseld in moeilijkheidsgraad, waardoor het mogelijk is om de lesblokken te behandelen in een volgorde naar keuze.

De werkboeken

Bij de eerste drie lessen hoort steeds een pagina met opdrachten over de bijbehorende tekst in het werkboek. In elke vierde les staan vragen over de drie voorgaande teksten in het werkboek.

Lesblok – Thema: Het schoolreisje (les 10 t/m 12)	
	Werkboekvragen per lesblok
Lessoort 1/4 Het Klimbos (les 10)	Schriftelijke verwerking met behulp van opzoekvragen.
Lessoort 2/4 Wie heeft er een leuk idee? (les 11)	Vragen die globaal over de tekst gaan, maar de inhoud van de tekst overstijgen. Leerlingen zijn hier bezig met het herkennen van tekstsoorten en denken na over de functie van verschillende tekstsoorten. Ook passen ze hun eigen kennis over een onderwerp toe en verwoorden ze hun meningen schriftelijk.
Lessoort 3/4 Op schoolreisje met de bus (les 12)	Actieve, mondelinge verwerkingsopdracht, waarbij de leerlingen kunnen samenwerken.
Lessoort 4/4 <i>Afsluitende les over de teksten van les 10 t/m 12</i>	Afsluitende, overkoepelende les. Hierbij hoort een schriftelijke verwerking. Deze kun je individueel (eventueel ook mondeling), maar ook in groepjes of klassikaal aanbieden. De leerlingen denken na over tekstinhoud en oefenen met strategisch lezen, het onderscheiden van tekstsoorten en het vormen van hun eigen mening.

Werken met de vragen en opdrachten uit de werkboeken

Afhankelijk van de soort les werken de leerlingen met open vragen, meerkeuzevragen of een actieve, mondelinge verwerking.

Alle standaardantwoorden op de vragen uit de werkboeken zijn opgenomen in de Instructie per les. Bij de actieve, mondelinge verwerking kun je met de leerlingen (klassikaal, in kleine groepjes of individueel) in gesprek gaan over de antwoorden. In sommige gevallen is er geen eenduidig antwoord op de vraag. In dat geval is er een voorbeeldantwoord opgenomen in het antwoordmodel.

Een uitleg over hoe je het werkboek inzet, vind je in het hoofdstuk Nabespreken werkboekvragen op pagina 12, hoofdstuk Modellen op pagina 13-14 en hoofdstuk Differentiëren op pagina 15-16 achter het tabblad 'Algemene instructie'.

Woordenschat

Om leerlingen tot beter tekstbegrip te laten komen, activeer je voorafgaand aan ieder lesblok de voorkennis over het onderwerp. Hierbij bespreek je ook de relevante woordenschat.

Voorafgaand aan ieder lesblok hebben we steeds enkele woorden uit de teksten gelicht die passen bij het thema van dat lesblok. Deze woordenschat kun je vooraf naar eigen inzicht met de leerlingen bespreken. Maak hierbij gebruik van de context en het thema van het lesblok. Hoe je dit kunt aanpakken staat in het hoofdstuk Woordenschat uitbreiden op pagina 17.

Tips voor een extra werkvorm

In de Instructie per les vind je af en toe tips om een extra werkvorm aan je les toe te voegen. Het kan leuk en leerzaam zijn om creatieve verwerkingsopdrachten aan te bieden, omdat leerlingen met behulp van deze opdrachten op een andere manier met de tekst bezig zijn. Dit werkt niet alleen motiverend voor leerlingen die behoefte hebben aan meer instructie, maar ook voor gevorderde leerlingen. Zorg er wel voor dat alle leerlingen voldoende tijd overhouden om vrij te lezen.

Oefentoetsen

Deze handleiding bevat ook 5 oefentoetsen. Deze toetsen zijn bedoeld om te monitoren of de leerlingen op niveau zijn. Het is niet nodig dat elke leerling alle toetsen maakt. Je kunt de toetsen naar eigen inzicht inzetten.

TABBLAD

ALGEMENE INSTRUCTIE

Algemene instructie van een les

Een les duurt 60 minuten. Indien gewenst kun je de onderdelen over meerdere lesmomenten verdelen.

Pre-teaching

Let op: de pre-teaching houdt je aan het eind van de voorgaande les begrijpend lezen.

- Leerlingen die extra instructie nodig hebben, komen naar de instructietafel.
- Pak de tekst van de volgende les erbij.
- Lees met elkaar rustig de tekst.
- Bespreek moeilijke woorden.

De overige leerlingen kunnen tijdens de pre-teaching vrij lezen.

Woordenschat

Besteed voorafgaand aan (en tijdens) elk lesblok aandacht aan woordenschat met behulp van de woorden die aan het begin van ieder lesblok zijn uitgelicht.

Zie ook het hoofdstuk Woordenschat uitbreiden op pagina 17.

1. Klassikaal tekst verkennen (ca. 5 minuten)

- Bekijk samen met de leerlingen de tekst. Wat valt ze op aan de tekst? Is het een verhaal, een tekst die informatie geeft, een brief, een gedicht, een tekst van een website of nog iets anders? Waar zien ze dat aan?
- Zijn er verder opvallende tekstkenmerken? Denk hierbij aan vormgeving, illustraties, tussenkopjes et cetera.

2. Bij informatieve teksten: voorkennis ophalen (ca. 5 minuten)

- Vraag wat het onderwerp van de tekst is. Hoe zien/weten de leerlingen wat het onderwerp is?
- Wat weten de leerlingen al over het onderwerp?

3. Samen de tekst lezen

Lees met de leerlingen samen (in koor) zachtjes hardop en langzaam de tekst. Vertel de leerlingen dat jullie later moeilijke woorden gaan bespreken en dat ze de woorden die ze niet begrijpen daarom even moeten onthouden.

In het begin zul je echt samen de hele tekst moeten lezen. In de loop van het jaar lees je bijvoorbeeld alleen het begin van de tekst nog samen. Ook kun je er dan voor kiezen om aan de instructietafel in koor te lezen met de leerlingen die dat nog nodig hebben.

Uiteindelijk leest elke leerling voor zichzelf, zachtjes hardop, rustig de tekst. Als de tekst gelezen is, vraag je aan de leerlingen of ze weten waar het over ging. Hebben ze vragen over de tekst? Welke woorden vonden ze moeilijk? Waren er woorden die ze eerst niet, en later tóch begrepen? Hoe kwam dit dan? Je kunt hierbij gebruikmaken van de vragen bij de tekst in de Instructie per les.

Zie ook het hoofdstuk Modellen op pagina 13-14.

4. Werkboekvragen maken

Les 1 Eerste tekst	<i>Schriftelijke verwerking met behulp van opzoekvragen.</i>
<p>De leerlingen gaan de vragen uit het werkboek maken. Ze kunnen dit zelfstandig doen of met een klasgenoot. Loop rond, observeer en coach indien mogelijk het leesproces. Leerlingen die verlengde instructie nodig hebben, ondersteun je aan de instructietafel bij het juist beantwoorden van de vragen. Kijk eerst of leerlingen zelf tot het juiste antwoord kunnen komen. Zo nee, laat dan al modelend zien hoe je tot het juiste antwoord komt. Leerlingen die snel klaar zijn met de vragen en opdrachten, kunnen eventueel de extra werkvorm doen die als tip wordt aangeboden, of ze kunnen vrij lezen.</p> <p><i>Zie ook het hoofdstuk Modelen en het hoofdstuk Differentiëren.</i></p>	

Les 2 Tweede tekst	<i>Vragen die globaal over de tekst gaan, maar de inhoud van de tekst overstijgen. De leerling oefent met de onderstaande vaardigheden.</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Herkennen van tekstsoorten.</i> • <i>Nadenken over de functie van verschillende tekstsoorten.</i> • <i>Toepassen van eigen kennis over een onderwerp.</i> • <i>Schriftelijk verwoorden van de eigen mening.</i>
<p>Zie de toelichting bij les 1 op deze pagina.</p>	

Les 3 Derde tekst	<i>Actieve, mondelinge verwerkingsopdracht, waarbij de leerlingen kunnen samenwerken.</i>
<p>Hoe begeleid je het maken van de mondelinge werkboekvragen bij deze les?</p> <p>Leerlingen vinden het in groep 5 vaak nog lastig om hun eigen gesprek te structureren en de verdieping op te zoeken. Neem een sturende rol aan; ondersteun de leerlingen waar nodig om tot een goede verwerking te komen. Leer de leerlingen aan dat ze hun antwoord onderbouwen. Model je denkstappen, net als bij de schriftelijke opdrachten. Ook kun je op de volgende manieren doorvragen om tot verdieping te komen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vraag aan leerlingen hoe ze bij hun antwoord komen. (Hoe weet je dat? Waar heb je dat gelezen?) • Vraag leerlingen om hun eigen mening te beargumenteren. (Waarom vind je dat? Wat zou jij hebben gedaan in deze situatie?) • Geef voorbeelden van structurerende taal. Verhelder probleem-oplossingsrelaties, oorzaak-gevolgrelaties en gebruik voegwoorden. Bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> * Leerling: 'Lisa heeft last van haar keel en ze kijkt niet blij.' * Leerkracht: 'Je denkt dus dat Lisa niet blij kijkt, <i>omdat</i> ze last van haar keel heeft. Waarom is het juist vandaag zo vervelend dat zij last van haar keel heeft?' of 'Volgens jou is Lisa niet blij, <i>want</i> ze heeft last van haar keel. Waarom is Lisa juist vandaag zo somber?' <p>Bij de mondelinge opdracht krijgen de leerlingen de mogelijkheid om aan te geven hoe ze een les vonden, door middel van het inkleuren van één tot vijf zonnetjes. Ook is er de mogelijkheid om op te schrijven wat ze die les hebben geleerd. Door deze korte schriftelijke afsluiting wordt het eigenaarschap van de leerlingen gestimuleerd.</p>	

<p>Les 4 Afsluitende les over de eerste t/m de derde tekst</p>	<p><i>Afsluitende, overkoepelende les.</i> <i>De leerling oefent met de onderstaande vaardigheden.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Nadenken over de inhoud.</i> • <i>Oefenen met strategisch lezen.</i> • <i>Onderscheiden van tekstsoorten.</i> • <i>Vormen van een eigen mening.</i>
<p>Hoe begeleid je het maken van de werkboekvragen bij deze les? De werkboekvragen worden individueel (schriftelijk) aangeboden, maar kunnen ook in groepjes of klassikaal gemaakt worden. Benadruk dat de informatie over <i>meerdere</i> teksten verspreid staat en dat de leerlingen zorgvuldig naar de verschillende teksten moeten kijken voordat ze een antwoord kunnen geven. Model waar nodig hoe je te werk gaat met teruglezen en opzoeken.</p> <p>Haal voorafgaand aan deze les de informatie over alledrie de teksten mondeling terug. Stel de volgende vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Weten de leerlingen nog waar de verschillende teksten over gingen? • Wat was de belangrijkste informatie? • Weten de leerlingen nog hoe ze de verschillende tekstsoorten kunnen herkennen? • Wat vonden de leerlingen de leukste tekst en waarom? 	

In de Instructie per les staat steeds een korte samenvatting van hoe je het werkboek kunt gebruiken.

Trainen van de vaardigheden begrijpend lezen in kleine groepjes (optioneel)

Elke les haal je tijdens deze stap steeds verschillende leerlingen in kleine groepjes aan de instructietafel:

- Bespreek met hen de werkboekvragen.
- Bespreek (indien nodig al modelend) hoe ze aan hun antwoorden komen.

Nabespreken werkboekvragen

Het nabespreken van de werkboekvragen kun je op verschillende manieren doen:

- Behandel samen/klassikaal de werkboekvragen.
- Laat de leerlingen in duo's de vragen met elkaar bespreken.
- Deel de antwoorden uit en laat de leerlingen zelf nakijken (eventueel ook in duo's).
- Kijk zelf de werkboekvragen na de les na en koppel bijzonderheden terug aan de klas of leerlingen.

Behandel eventueel ook de tekstgerichte vragen uit deze handleiding (zie Instructie per les).
Zie ook het hoofdstuk Modellen en het hoofdstuk Differentiëren.

Vrij lezen (en pre-teaching)

- Gebruik deze tijd eventueel voor extra instructie en pre-teaching.

Afronden (ca. 5 minuten)

- Vrij lezen, pre-teaching en extra instructie afronden.
- Evalueer de les met de leerlingen. Wat vonden de leerlingen van de tekst? Wat vonden ze leuk/niet leuk/minder leuk? Hoe vonden ze het gaan, wat vonden ze moeilijk/niet moeilijk, wat hebben ze geleerd?

Let op!

Ook leerlingen die meer tijd nodig hebben bij het maken van de opdrachten moeten voldoende mogelijkheid krijgen om vrij te lezen. Zorg er daarom voor dat deze leerlingen niet elke keer tijdens het vrij lezen bezig zijn met het afmaken van hun opdrachten of de verlengde instructie, maar laat hen ook lezen in de daarvoor beschikbare tijd.

Nabespreken werkboekvragen

In groep 5 komen er tijdens de lessen Begrijpend lezen veel nieuwe leerdoelen aan bod. Tijdens het werken met de werkboekvragen oefenen de leerlingen met deze leerdoelen. Het hoofddoel van de werkboekvragen is om in gesprek te gaan over de tekst. Het blijkt dat samen over een tekst praten veel bijdraagt aan de ontwikkeling van de vaardigheden in begrijpend lezen.

De werkboeken bevatten veel vraagsoorten die bij ALL in groep 3 en groep 4 nog niet aan bod zijn gekomen, waaronder vragen waarvan het antwoord niet letterlijk in de tekst staat. Bij die vragen speelt interpretatie een grote rol. Door elke les de gemaakte vragen uitgebreid na te bespreken, leren de leerlingen hoe ze met de nieuwe vraagsoorten kunnen omgaan.

Hoe bespreek je de werkboekvragen na?

- Laat elke les een paar leerlingen uitleggen hoe zij tot hun antwoord komen. Doe dit individueel of met een groepje aan de instructietafel. Zorg ervoor dat alle leerlingen hier af en toe een moment voor krijgen, ook leerlingen die weinig problemen ervaren bij het begrijpend lezen. Voor meer informatie over het nabespreken, zie de hoofdstukken Algemene instructie van een les op pagina 9-11 en Differentiëren op pagina 15-16.
- Bespreek aan het eind van de les nog enkele moeilijke vragen klassikaal na en model eventueel hoe je tot het antwoord komt.
- Leg uit aan de leerlingen dat ze niet zomaar iets mogen verzinnen, maar dat ze hun antwoord moeten baseren op de tekst. Ook als er om hun eigen mening wordt gevraagd, moeten ze voor hun onderbouwing de informatie uit de tekst gebruiken.

Voorbeeld

In les 24 wordt gevraagd: 'Denken jullie dat de olifant echt doodziek is? Of stelt hij zich een beetje aan?' Als een leerling zegt dat de olifant zich aanstelt, is het de bedoeling dat de leerling daarna uitlegt waarom hij of zij dat vindt. De leerling kan bijvoorbeeld zeggen: 'De olifant stelt zich aan, omdat hij de hele tijd denkt dat hij niet meer beter wordt. Maar hij is gewoon verkouden.' Of: 'De olifant stelt zich helemaal niet aan, want hij voelt zich doodziek en de muis en de kraai maken hem ook nog eens heel bang.'

- Bij sommige vragen hebben we in het antwoordmodel een voorbeeldantwoord opgenomen, omdat het antwoord niet letterlijk in de tekst staat. Het kan voorkomen dat een leerling wel een kloppende argumentatie maakt, maar daarmee op een antwoord komt dat niet in het antwoordmodel staat. Dit is niet erg en hoeft niet als fout behandeld te worden. Eventueel kun je de leerling laten zien waarom het andere antwoord meer voor de hand ligt.
- Laat de leerlingen hun antwoorden beargumenteren in volledige, grammaticaal juiste zinnen.

Modelen

Een goede begrijpend lezer maakt van de gelezen tekst een plaatje of een filmpje in zijn/haar hoofd. Om tot een kloppend plaatje te komen, past hij/zij tijdens het lezen strategieën toe.

In de lessen Begrijpend lezen leer je de leerlingen hoe ze strategieën toe kunnen passen. Je doet dit door te modelen: je gaat hardop denkend lezen en laat hun zien en horen wat jij doet als je zelf een tekst leest en wilt begrijpen.

Blijf modelen totdat de leerling de vaardigheden beheerst. Zodra de leerling de vaardigheden beheerst, stop je met modelen en gaat de leerling zelfstandig aan de slag. Blijf controleren of de leerlingen het goed doen.

Modelen bij het lezen van teksten

Om te modelen bij het lezen van teksten kijk je eerst waar de leerling hulp bij nodig heeft. Bijvoorbeeld: de leerling kent bepaalde woorden niet, of de leerling leest te snel. Doe vervolgens lezend voor hoe jij met de tekst om zou gaan. Als de lezende expert geef je bij het modelen de leerlingen een kijkje in jouw hoofd. Daarom spreek je in de ik-vorm.

Voorbeelden van modelen

Voorbeeldzinnen bij het modelen zijn:

- Ik voorspel dat...
- Ik lees hier dit... en net las ik daar... dus ik denk dat...
- Ik weet niet of...
- Dit woord ken ik niet, dus ik ga...
- Ik vind deze zin erg ingewikkeld. Zal ik hem maar gewoon overslaan? Nee, dat doe ik niet, want misschien wordt er wel iets belangrijks verteld en dan begrijp ik het verderop ook niet meer. Dus ik ga...
- Als ik deze zin lees, dan zie ik voor me dat...
- Ik twijfel of...

Houd je modeling kort en krachtig en wijd niet te veel uit.

Modellen bij het beantwoorden van de vragen in het werkboek

Modellen van open vragen

De eerste keer dat een type vraag of opdracht wordt aangeboden, oefen je dit samen door voordoen, nadoen en zelf doen. Leg aan je leerlingen uit dat ze bij de open vragen over de tekst niet zelf iets mogen verzinnen. Het is de bedoeling dat ze hun antwoord altijd baseren op de tekst.

Lees eerst de open vraag met de leerling, en laat hem/haar het antwoord aanwijzen in de tekst.

Leer de leerlingen dat ze hun antwoorden formuleren in volledige, grammaticaal juiste zinnen.

Als de leerlingen in hun antwoord woorden gebruiken die ze nog niet hebben gehad bij spelling, kun je ervoor kiezen om hen die niet te laten verbeteren.

Modellen van meerkeuzevragen

Bij de meerkeuzevragen is het de bedoeling om het beantwoorden van de vragen aan te leren op de volgende manier:

- De leerling leest de vraag (laat de leerling eventueel de antwoorden afdekken met een papiertje).
- De leerling kijkt in de tekst waar iets over de vraag staat, leest eventueel de regels ervoor en erna en bedenkt wat het antwoord zou kunnen zijn.
- De leerling leest antwoord a en benoemt of dit antwoord wel goed, niet goed, of misschien goed kan zijn. De leerling doet dit ook met de overige antwoordmogelijkheden. De leerling stopt niet als hij/zij denkt dat het goede antwoord al gevonden is, maar kijkt eerst of de andere antwoorden misschien beter zijn.
- De leerling kiest het juiste antwoord.

Modellen van actieve mondelinge verwerking

De antwoorden bij de actieve mondelinge verwerking liggen niet vast. Bij sommige vragen moet de leerling de eigen kennis, mening of creativiteit gebruiken. Zorg ervoor dat leerlingen de gelezen teksten als basis gebruiken voor hun antwoorden, en dat ze nadenken over en verwoorden hoe ze tot hun antwoord gekomen zijn. Help de leerlingen waar nodig met het vormen van gestructureerde en onderbouwde antwoorden.

Voorbeeld structurerende taal

Leerling: 'Lisa heeft last van haar keel en ze kijkt niet blij.'

Leerkracht: 'Je denkt dus dat Lisa niet blij kijkt, *omdat* ze last van haar keel heeft.

Waarom is het juist vandaag zo vervelend dat zij last van haar keel heeft?'

of

'Volgens jou is Lisa niet blij, *want* ze heeft last van haar keel.

Waarom is Lisa juist vandaag zo somber?'

Differentiëren

De meeste leerlingen in de groep hebben genoeg aan de basisinstructie. In dit hoofdstuk lees je hoe je kunt omgaan met de verschillen bij begrijpend lezen in je klas.

Algemene tips voor differentiëren

Pas het modellen aan op de instructiebehoefte van de leerling

Voor leerlingen die meer instructie nodig hebben, kun je uitgebreider modellen.

Leerlingen die begrijpend lezen beheersen, laat je voordoen hoe zij zelf tot tekstbegrip komen.

Differentiëren met de werkboeken

De werkboeken bieden veel mogelijkheid tot differentiëren. Hieronder lees je een paar voorbeelden.

- Leerlingen die extra instructie nodig hebben, kunnen samen met jou de vragen maken, waarbij je modelt hoe jij het zou aanpakken.
- Bespreek de vragen na met alle leerlingen, ook met leerlingen die goed begrijpend lezen. Zo ontdek je welke leerlingen nog moeite hebben met het maken van de werkboekvragen, ook al kunnen ze goed begrijpend lezen.
- Leerlingen die extra tijd nodig hebben, kunnen de open vragen mondeling aan de instructietafel doen. De meerkeuzevragen doen ze schriftelijk.
- Laat de leerlingen in duo's de werkboekvragen nakijken. Laat leerlingen dit steeds in verschillende duo's doen, zowel met leerlingen die op hetzelfde leesniveau lezen als met andere leerlingen.

Leerlingen die behoefte hebben aan meer instructie

Wanneer leerlingen moeite hebben met begrijpend lezen, kan dit de volgende oorzaken hebben:

- De technische leesvaardigheid is nog niet op het niveau van groep 5.
- De taalvaardigheid en woordenschat zijn onvoldoende om teksten te begrijpen.
- Een leerling beheerst de vaardigheid voor het begrijpend lezen niet. De leerling weet nog niet hoe hij/zij kan omgaan met een tekst.

Differentiëren als de technische leesvaardigheid nog niet op het niveau van groep 5 is

Zorg eerst dat de technische leesvaardigheden op het niveau van groep 5 komen. Dit doe je door de leerlingen veel te laten lezen op hun niveau en ze hierbij goed te begeleiden. Daarnaast differentieer je door middel van pre-teaching, zodat ze toch kunnen meedoen. Als het beantwoorden van de vragen uit het werkboek moeilijk gaat, model je aan de instructietafel hoe je tot het antwoord komt.

Differentiëren als de taalvaardigheid en de woordenschat nog onvoldoende zijn om teksten te begrijpen

Bij leerlingen bij wie de taalvaardigheid en de woordenschat nog onvoldoende zijn om teksten te begrijpen, differentieer je ook door middel van pre-teaching. Zorg er verder voor dat ze veel boeken lezen en laat ze woorden die ze niet begrijpen opschrijven en met jou bespreken. Bied woorden waar mogelijk ook visueel aan door er afbeeldingen bij te zoeken.

Differentiëren als de vaardigheid voor het begrijpend lezen achterblijft

Als je wilt differentiëren bij de vaardigheid voor het begrijpend lezen, pas dan het modellen aan op de instructiebehoefte van de leerling. Voor leerlingen die meer instructie nodig hebben, kun je uitgebreider modellen. Ook bij deze groep leerlingen differentieer je door middel van pre-teaching, zodat ze kunnen meedoen met de les.

Leerlingen die begrijpend lezen beheersen

Een kleine groep leerlingen past van zichzelf al juiste strategieën toe als ze een tekst lezen. Daag deze leerlingen op andere manieren uit, bijvoorbeeld door ze aanvullende opdrachten te laten maken. Je kunt ze bijvoorbeeld een brief laten schrijven, een werkstukje laten maken over het onderwerp van de tekst of een presentatie laten geven. Let op dat de aanvullende opdrachten passen bij de leerling; een leerling die dit soort creatieve opdrachten niet leuk vindt, zal er niet door gemotiveerd worden. Leerlingen kunnen de extra tijd ook gebruiken om vrij te lezen of om te lezen met de boekenkast en de bijbehorende opdrachten te maken.

In de Instructie per les staat af en toe ook een tip voor een extra werkvorm.

Woordenschat uitbreiden

Woordbegrip speelt een grote rol bij het leesbegrip. Het blijkt dat het effectief is om nieuwe woorden in een rijke context aan te leren. Daarom bieden we bij elk thema een woordrij aan met nieuwe woorden, die meteen in een samenhangende context aangeleerd kunnen worden. De woordenschatinstructie is hierdoor geen geïsoleerd onderdeel, maar kan gedurende alle thema's met de lessen vervlochten worden. Zo krijgen de woorden meer betekenis en is het gemakkelijker om ze te onthouden.

Bij de Instructie per les hebben we steeds voorafgaand aan ieder lesblok woorden uit de teksten gelicht, die passen bij het thema. Deze woorden bespreek je voorafgaand aan ieder lesblok naar eigen inzicht met de leerlingen, waarbij je gebruikmaakt van het thema en de context van het lesblok.

Let op

Woorden die zijn aangegeven met een sterretje (*) komen voor in de werkboekvragen. Let op dat je het antwoord op een werkboekvraag niet weggeeft door deze woorden vooraf al te bespreken. Herhaal deze woorden aan het eind van het lesblok.

Voor het beginnen aan een nieuw lesblok

Als je begint aan een nieuw lesblok, kun je alvast de woordenschat bij dit thema activeren. Dit kun je op de volgende manieren aanpakken:

- Benoem het thema en vraag eerst aan je leerlingen welke woorden zij zelf bij het thema vinden passen (maximaal 5 minuten).
- Introduceer nieuwe woorden. Zijn er al leerlingen die weten wat deze woorden betekenen? Ga er samen over in gesprek.
- Breng onbekende woorden eventueel tot leven door te ondersteunen met beeld. Laat waar mogelijk een afbeelding zien. Je kunt bijvoorbeeld een foto van een tropisch regenwoud laten zien en vervolgens vragen of dit beeld overeenkomt met wat er beschreven staat in de tekst.

Na het lezen van een tekst

- Laat zien of vraag welke themawoorden er in deze les zijn voorgekomen. Vraag of de leerlingen de betekenis nog weten. Bijvoorbeeld: 'Weten jullie nog wat een accu is?'
- Bespreek eventueel hoe een nieuw woord in de tekst beschreven of uitgelegd staat. Komt dit overeen met wat eerder over het woord gezegd is? Begrijpen leerlingen het woord nu beter?
- Koppel nieuw geleerde woorden direct aan andere themawoorden. Zo leren de leerlingen direct dat er samenhang is tussen de verschillende nieuwe concepten, wat helpt bij het onthouden.

Voorbeeld

'Iemand met een talent om te zingen kan meedoen aan een talentenjacht, dat is een soort wedstrijd. Tijdens zo'n talentenjacht sta je meestal op een podium. De persoon die het beste optreden geeft, wint de wedstrijd.'

Ter afsluiting of tussendoor

- Herhaal nieuwe woorden en laat de woorden vaker terugkomen. Kom je op een ander moment een themawoord nogmaals tegen in een nieuwe tekst, of bijvoorbeeld in een krant, boek of bij de zaakvakken? Sta er dan nog eens bij stil.

TABBLAD

INSTRUCTIE PER LES

De bruiloft

Dit lesblok bestaat uit drie lessen met een tekst en één afsluitende les zonder tekst met het thema De bruiloft. Hier vind je de themawoorden bij dit lesblok. Gebruik de instructie uit het hoofdstuk Woordenschat uitbreiden op pagina 17 achter het tabblad 'Algemene instructie'.

Themawoorden

bruiloft

diadeem

echtgenoot/echtgenote

een huwelijk voltrekken

feestelijke stemming

paleistuin

sprookjesachtig

vlinderstrik

er springen vonken over *

trouwambtenaar *

* Deze woorden komen voor in de werkboekvragen. Let op dat je het antwoord op een werkboekvraag niet weggeeft.

Les 1: De bruiloft

Dit is de eerste les bij het thema De bruiloft.

Gebruik de Algemene instructie achter het tabblad 'Algemene instructie'.

Les 1 De bruiloft

1 **De dubbele bruiloft**

2 In een land hier ver vandaan woonde Fee, die eigenlijk prinses

3 Frederieke van Suikerbuik tot Ballegooien heette.

4 Haar vader was de koning van dat land. Fee had ook een broer:

5 prins Alexander van Suikerbuik tot Ballegooien. Ze noemden hem

6 Lex.

7 Op een dag zei de koning tegen zijn kinderen: 'Het wordt tijd dat

8 jullie trouwen. In het land hiernaast heeft de koning toevallig ook

9 een zoon en een dochter. Ik stel voor dat jullie die prins en prinses

10 kiezen. Dan wordt het een dubbele bruiloft met een groot feest.

11 Supergezellig.'

12 Eigenlijk viel er niks te kiezen, want de koning was de baas.

13 Prinsen en prinsessen van die landen mochten niet zelf beslissen

14 met wie ze trouwen. Dat was al eeuwen zo.

15 Dus vroeg de koning de koninklijke familie van het buurland op

16 de koffie.

17 Daar zaten ze dan, prins Floris Turner en zijn zus prinses Julia

18 Turner. Zij waren een stuk minder doftig dan de Suikerbuikjes.

19 Daarom durfden ze bijna niet te drinken, bang dat ze het mooie

20 kopje zouden breken. Bovendien lustten ze allebei geen koffie. De

21 taartjes vonden ze heerlijk, daar namen ze er gelijk vijf van.

22 De koning keek ernaar met opgetrokken wenkbrauwen.

23 'Weet je wat,' riep de koning. 'Maken jullie met zijn vieren maar

24 een wandeling in de paleistuin. Dan kunnen jullie elkaar wat

25 beter leren kennen. Wij ouders regelen intussen alvast de bruiloft.'

6

26 Tijdens de wandeling leerden de vier jonge mensen elkaar

27 inderdaad beter kennen. Het klikte van alle kanten. Er sprongen

28 zelfs vonken over! Maar wat voor vonken, dat hielden ze

29 geheim...

30 Op de dag van de dubbele bruiloft heerste er in de twee landen

31 een feestelijke stemming. Iedereen die op de bruiloft was

32 gekomen, droeg een vlinderstrik. Alles werd uitgezonden op de

33 televisie. De prinsen en prinsessen zagen er sprookjesachtig uit en

34 keken elkaar stralend aan. De camera betrapte prinses Fee op een

35 ondeugende knipooj.

36 De trouwambtenaar zou de twee huwelijken allebei tegelijk

37 voltrekken. Maar niemand wist wat Fee stiekem met hem had

38 besproken.

39 Zenuwachtig fluisterde de man iets tegen Fee. De gebarentolk

40 van het nieuws kon natuurlijk liplezen en vertaalde dat later.

41 'Weten jullie het echt zeker? En ik hoef het niet met de koning te

42 overleggen?' had de ambtenaar gevraagd. Prinses Fee had ferm

43 geknikt.

44 Toen ging het ineens heel snel. Na een kort welkomstwoord

45 vroeg de ambtenaar luid en duidelijk: 'Neemt u, Frederieke van

46 Suikerbuik tot Ballegooien, aan tot uw wettige echtgenote, Julia

47 Turner? En neemt u, Alexander van Suikerbuik tot Ballegooien,

48 aan tot uw wettige echtgenoot, Floris Turner? Wat is daarop uw

49 antwoord?'

50 Alle vier tegelijk riepen ze: 'Ja!' Daarna vielen de twee stelletjes

51 elkaar in de armen: Fee en Julia, Lex en Floris.

7

52 De koninklijke ouders moesten er even aan wennen. Maar

53 iedereen zag hoe gelukkig ze waren. En dat is toch het

54 belangrijkste.

55 Zo kwam het dat er later twee koninginnen over het ene land

56 regeerden en twee koningen over het andere land.

57 En dat ging heel goed. Daarom mochten voortaan alle prinsen en

58 prinsessen zelf weten met wie ze trouwen.

8

STAPPENPLAN VAN EEN LES

*Zie de Algemene instructie van een les op pagina 9-11
achter het tabblad 'Algemene instructie'.*

1. **Klassikaal tekst verkennen (ca. 5 min.)**
2. **Bij informatieve teksten: voorkennis ophalen (ca. 5 min.)**
3. **Samen de tekst lezen**
'Vragen bij de tekst' bespreken
4. **Werkboekvragen maken en nabespreken**
Trainen van de vaardigheden begrijpend lezen in kleine groepjes
5. **Vrij lezen (en pre-teaching)**
6. **Afronden (ca. 5 min.)**

Tekstsoort

De tekst bij deze les is een verhaal.

Vragen bij de tekst

Blik terug op de tekst en gebruik eventueel de onderstaande vragen:

1. Waarom mogen de prinsen en prinsessen aan het begin van het verhaal niet zelf beslissen met wie ze trouwen? (Dat mogen ze niet, omdat de koning de baas is en dit al eeuwen zo gaat – regel 12-14.)
2. Waarom trekt de koning zijn wenkbrauwen op als prinses Julia en prins Floris meteen vijf taartjes pakken? (Dat doet hij, omdat het niet zo beleefd is om meteen vijf taartjes te pakken.)
3. In regel 41 vraagt de ambtenaar aan Fee: 'Weten jullie het echt zeker?' Wat bedoelt hij met 'het'? (Hij bedoelt of Fee echt met Julia wil trouwen en Lex echt met Floris.)

>> Z.O.Z. VOOR VERVOLG LES >>>

WERKBOEKINSTRUCTIE LESOORT 1/4

Schriftelijke verwerking m.b.v. opzoekvragen.

Instructie

- De leerlingen gaan de vragen uit het werkboek maken, zelfstandig of met een klasgenoot. Loop rond, observeer en coach het leesproces.
- Ondersteun leerlingen die verlengde instructie nodig hebben aan de instructietafel bij het juist beantwoorden van de vragen.
- Leerlingen die snel klaar zijn met de vragen en opdrachten, kunnen eventueel de extra werkvorm doen die als tip wordt aangeboden, of ze kunnen vrij lezen.
- Bespreek de werkboekvragen uitgebreid na.

Zie ook het hoofdstuk Modelen en het hoofdstuk Differentiëren, achter het tabblad 'Algemene instructie'.

ANTWOORDEN WERKBOEK

1. De koning vraagt de koninklijke familie op de koffie zodat de prinsen en prinsessen elkaar kunnen leren kennen voor het huwelijk.
2. De prinsen en prinsessen mogen voortaan zelf kiezen met wie ze trouwen, omdat ze daar gelukkiger van worden.
3. Eigen mening. Bespreek deze vraag na.
4. a.
5. c.